

MUSEU NACIONAL
D'ART DE CATALUNYA

Dossier de premsa

DONACIÓ
ANTONIO GALLARDO BALLART

Noves obres
mestres
per al museu

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

DONACIÓ
ANTONIO GALLARDO BALLART

Noves obres mestres per al museu

Del 17 de març al 3 de juliol de 2016

Organitza i produeix: Museu Nacional
d'Art de Catalunya

Comissari: Jordi Camps; amb la col·laboració de
Cèsar Favà, Gemma Ylla-Català i Joan Yeguas

Sala d'exposicions temporals 2

Taller dels germans Serra. *Adoració dels pastors*, c. 1365-1375.
Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació Gallardo, 2015.
Museu Nacional d'Art de Catalunya

Les 20 obres mestres de la col·lecció Antonio Gallardo Ballart, una de les donacions més importants realitzades a les col·leccions del museu en tota la seva història, ens porten de la plenitud del romànic a l'època del Renaixement.

Aquestes obres, en total 20 peces pertanyents a 17 conjunts que daten dels segles XII al XVI, es presenten juntes en una exposició temporal abans d'integrar-se definitivament a la col·lecció permanent.

El grup d'obres més nombrós correspon al gòtic, amb catorze peces d'aquest període, alhora que d'art romànic han ingressat cinc fragments de pintura mural. Entre les obres donades pel col·leccionista, també s'inclou una que pertany a l'època del Renaixement, una pintura sobre fusta de les primeres dècades del segle XV, atribuïda a Pedro Romana.

Moltes d'aquestes obres són fonamentals per completar i enriquir les col·leccions medievals del museu. A la selecció destaquen alguns dels noms més celebrats de la pintura gòtica ca-

talana, com ara els germans Serra, Lluís Borrassà o Bernat Martorell. Ara bé, el marc històric i geogràfic de la col·lecció no es limita només a Catalunya sinó que abasta altres territoris de la península Ibèrica, com Aragó, Castella, Lleó o, fins i tot, Andalusia, i inclou obres d'autors tan destacats com Nicolás Francés o Martín Bernat.

Un acord fonamental per fer créixer les col·leccions

Les 20 obres de la col·lecció Antonio Gallardo Ballart van ingressar al museu l'últim trimestre de 2015 gràcies a un acord entre el col·leccionista, el museu i els departaments d'Economia i Coneixement i de Cultura de la Generalitat. Pel seu enorme valor artístic i patrimonial i per la importància de l'acord establert –que combina la donació de deu obres amb la dació en pagament d'impostos d'altres sis, a més del dipòsit de quatre més– l'ingrés al museu d'aquest conjunt és un magnífic exemple del camí a seguir per poder garantir el creixement de les col·leccions d'art del nostre país.

Aquest ingrés té com a precedents d'altres importants com el de la col·lecció Matías Muntadas (1956), el llegat de Santiago Espona (1958), la donació de la col·lecció de Pere Fontana (1976) o el llegat de José Antonio Bertrand (1981). Des d'inicis d'aquest segle, l'últim ingrés puntual d'una obra a les col·leccions de romànic es va produir el 2008, i a les de gòtic el 2010.

Text de sala

Les obres d'art que mostrem provenen de la col·lecció d'Antonio Gallardo Ballart, qui al llarg dels anys ha anat reunint, des de la passió i amb mesura, una sèrie de peces brillant i irrepètible. Gràcies a la seva generositat i confiança, ara en podem gaudir d'una selecció acurada. El seu ingrés al Museu Nacional és un esdeveniment excepcional, que enriqueix i complementa considerablement les nostres col·leccions. Més endavant, les peces seran integrades en l'itinerari regular a les sales del museu, i quedaran així a l'abast del públic.

S'inclouen exemples de pintura mural romànica i, especialment, de pintura sobre taula del gòtic, pertanyents als segles XII-XVI. Una part important és d'origen català, amb peces de noms tan rellevants com els germans Serra, Lluís Borrassà o Bernat Martorell; igualment, s'inclouen exemples procedents de la resta del món hispànic, com un fragment de San Pedro de Arlanza o una taula vinculada a Nicolás Francés. També ha estat incorporada una obra de l'època del Renaixement.

A més, l'adquisició suposa una demostració més del paper que la societat civil i el col·leccionisme privat han desenvolupat en la confecció del fons del museu. Així doncs, us convidem a contemplar aquest magnífic conjunt d'obres que representa l'ingrés d'art medieval més important de les darreres dècades a les col·leccions del museu.

Art romànic

Les obres d'art romànic que integren aquest conjunt són fragments de pintura mural datats entre els segles XII i XIII procedents de Catalunya i Castella, i ocupen llacunes significatives de la col·lecció. Així, el fragment de Tubilla del Agua (Burgos) mostra amb un exemple castellà l'amplitud del cercle encapçalat per l'absis de Santa Maria de Taüll; alhora que el fragment de la Pentecosta de Bellcaire ofereix una nova mirada als corrents d'influència francesa. Els fragments d'Estaon i de San Pedro de Arlanza permeten reforçar el nombre i la qualitat de tot el que ja es conserva al museu.

Anònim. Castella

Àngels en lluita amb el drac, de Tubilla del Agua

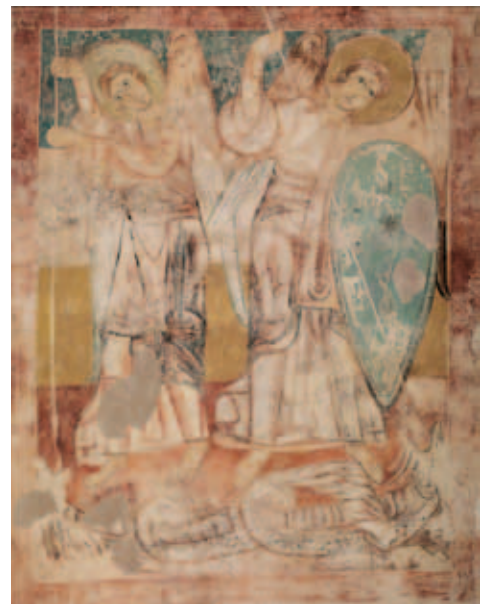
Primer terç del segle XII

Fresc traspassat a tela

125 x 160,5 x 4,5 cm

Procedeix de l'església de San Miguel de Tubilla del Agua, Burgos (Castella)

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, dació Gallardo, 2015

La representació d'àngels en la seva lluita amb el drac és relativament freqüent en l'art romànic. En aquest cas, pot referir-se al combat angèlic contra les forces del mal recollit en el text de l'Apocalipsi. Observem una composició perfectament emmarcada, on les figures estan tractades amb elegància, especialment la de la dreta, identificable, molt probablement, l'arcàngel Miquel, el titular de l'església d'origen. Aquestes pintures manifesten els contactes artístics entre diferents zones de la península Ibèrica, atès que aquest conjunt castellà s'emparenta, com d'altres, amb el grup encapçalat per les pintures de Santa Maria de Taüll de les quals podem gaudir al museu.

Anònim. Catalunya

***Mare de Déu i sant Joan
Evangelista d'Estaon***

Mitjan segle XII

Fresc traspassat a tela

125 x 60 x 2,5 i 204,7 x 69,7 x 2 cm

Procedeixen de l'església de Santa
Eulàlia d'Estaon, Vall de Cardós, Pallars
Sobirà

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya,
donació Gallardo, 2015

Es tracta de la Mare de Déu i sant Joan de la Crucifixió que decorava el mur nord de l'església d'Estaon, la part central de la qual és al Museu Diocesà de la Seu d'Urgell. El Museu Nacional conserva les pintures de l'absis i diversos elements del presbiteri. Però el seu estudi no pot prescindir de la comparació amb la mateixa escena a les pintures de Sorpe (Museu Nacional) amb la qual, en termes generals, comparteix estil, temàtica i trets característics d'alguns dels personatges, fins al punt de mostrar la versatilitat d'uns mateixos models en dues crucifixions ben diferenciades.

Anònim. Catalunya

***Apòstols de la Pentecosta, de Bellcaire
d'Empordà***

Tercer quart del segle XII (?)

Fresc traspassat a tela

154,5 x 104,5 x 4 cm

Procedeix de l'absis de l'església parroquial de Sant
Joan de Bellcaire (Baix Empordà)

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació
Gallardo, 2015

Els dos personatges que apareixen formaven part d'una representació de la Pentecosta, és a dir, el descens de l'Esperit Sant sobre els apòstols, tema poc habitual en la pintura romànica. Encara són visibles les llengües de foc, com en la part que es conserva al Museu d'Art de Girona, on també hi ha pintat el colom de l'Esperit Sant entre altres figures. Amb aquest fragment de Bellcaire, el museu incorpora un exemple dels corrents pictòrics del segle XII estesos per Catalunya i Aragó marcats per la influència dels conjunts del Poitou, al centre de França.

Anònim. Castella

Parella de sirenes ocell

Cap a 1210

Fresc traspasat a tela

60 x 141,5 x 2,8 cm

Procedeix de l'antic monestir de San

Pedro de Arlanza, Burgos

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya,

donació Gallardo, 2015

Aquest fragment de pintura mural formava part de la decoració d'una sala de l'anomenada Torre del Tesoro del monestir d'Arlanza, lloc d'enterrament del mític compte castellà Ferran González. La cambra estava decorada amb animals fantàstics i mítics de grans dimensions, com el griu exposat a les sales d'art romànic del museu, que flanquejaven portes i finestres per sobre d'un fris decoratiu de menors dimensions, al qual pertanyia aquesta parella d'animals híbrids. Les sirenes ocell d'època medieval deriven de les de l'Antiguitat clàssica, que el cristianisme recull dels textos del *Physiologus*, compilació de contes moralitzants d'animals, possiblement escrit a Alexandria els segles III o IV. Altres fragments del mateix conjunt es localitzen al Metropolitan Museum of Art de Nova York i al Fogg Art Museum de la Universitat de Cambridge, també als Estats Units.

Art gòtic

Pel que fa a les obres que pertanyen a l'època del gòtic, molt més nombroses que les del romànic, predomina la pintura sobre taula. En especial destaca la representació d'artistes clau dels segles ^{xiv} i ^{xv}, com per exemple els Serra, Lluís Borrassà o Bernat Martorell. Es completa d'aquesta manera la visió de la pintura italogòtica i la que s'ha englobat sota el terme d'«internacional». Especial menció cal dedicar a la taula atribuïda a Lluís Borrassà, un pintor molt poc representat als fons del Museu Nacional.

També cal assenyalar obres de figures tan destacades com ara Nicolás Francés, l'autor del gran retaule de la catedral de Lleó o Martín Bernat, una de las figures clau de la pintura medieval aragonesa.

Anònim. Castella

Compartiments d'un retaule de la infantesa de Crist

Segona meitat del segle ^{xiii}

Tremp d'ou sobre fusta en relleu

222 x 93 x 6,5 cm i 228 x 9,5 x 6,5 cm

Dipòsit d'Antonio Gallardo Ballart, 2015

Les dues taules decorades amb escenes en relleu policromat devien ser els carrers laterals d'un retaule dedicat a la infantesa de Crist, al centre del qual hi havia, molt probablement, un registre presidit per una imatge de dimensions més monumentals. Si llegim les escenes d'esquerra a dreta i de dalt a baix, hi veiem la Visitació de Maria a la seva cosina Isabel, la Nativitat de Crist, l'Anunci als pastors i la Presentació al temple. A la part inferior hi ha indicis de l'Adoració dels Mags i de la Fugida a Egipte. Aquestes peces permeten incorporar al museu un exemple magnífic d'un tipus de mobiliari d'altar estès a Castella als inicis de l'art gòtic.

Anònim

***Ofrena de sant Joaquim i
santa Anna al temple***

Finals del segle XIII – inicis del segle XIV

Tremp d'ou sobre fusta tallada en
relleu

22 x 70 x 3,3 cm

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya,
donació Gallardo, 2015

És molt possible que aquesta taula sigui un fragment de biga paredera, sobre la qual recolzava un embigat o un baldaquí plafó. En destaca el tema religiós poc freqüent de l'ofrena dels pares de la Verge al temple, on el sacerdot jueu i els seus acòlits han estat caracteritzats amb les capes llargues amb caputxa reglamentàries a la Corona d'Aragó arran del Concili de 1215. Aquesta particularitat es fa habitual en la pintura gòtica de la primera meitat del segle XIV. La peça enriqueix la col·lecció d'elements d'enteixinat del museu, majoritàriament de temàtica ornamental o profana.

Taller dels germans Serra

Adoració dels pastors

Cap a 1365-1375

Tremp d'ou sobre fusta amb fons daurat amb pa d'or

184 x 118 x 8 cm

Procedència desconeguda

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació
Gallardo, 2015

Aquesta esplèndida taula procedeix d'un retaule de grans dimensions del qual no es coneixen altres parts. Com succeeix en altres obres de l'exposició, el seu estil italianitzant la vincula al taller barceloní dels Serra, el més important de la segona meitat del segle XIV tant a Catalunya com a la Corona d'Aragó. Probablement fundat per Francesc, el primogènit, hi treballaren els altres germans, Jaume i Pere, dels quals es coneix el perfil artístic, i l'enigmàtic Joan, de qui se sap que el 1381 quedà esguerrat per una baralla amb dos artistes de Barcelona.

Jaume Serra (documentat a Barcelona el 1358 – mort, 1389/1395)

Calvari

Cap a 1375-1385

Tremp d'ou amb fons daurat amb pa d'or sobre fusta

178 x 81 x 4,6 cm

Procedència desconeguda

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació Gallardo, 2015

L'estructura i la temàtica de la taula porten a creure que, en origen, era el compartiment cimer d'un retaule: tant el remat superior punxegut com la figuració del Calvari són dues de les característiques més usuals en aquesta part dels conjunts gòtics hispànics. Com de costum, en l'escena pren part la guàrdia romana, les Maries i l'Evangelista, que envolten el Crucificat. Crida l'atenció el bell pelicà, sobre l'arbre que brota de la creu, que és una metàfora de Crist, de la Passió i de l'Eucaristia, ja que segons la tradició aquest animal es feria per alimentar les seves cries.

Jaume Serra (documentat a Barcelona el 1358 – mort, 1389/1395)

Mare de Déu amb l'Infant i àngels

Cap a 1375-1385

Tremp, daurat amb pa d'or sobre fusta

132 x 62 x 8,5 cm amb annexos

Procedència desconeguda

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació Gallardo, 2015

Desconeguda fins a la dècada de 1990, aquesta exquisida Mare de Déu amb l'Infant envoltada d'àngels constitueix una de les múltiples versions conservades d'aquest tema tan conreat al taller dels Serra. Més enllà del rostre abstret de Maria, la imatge del Nen jugant amb la poncella encarna la humanització dels personatges sagrats pròpia del món gòtic. L'obra, de gran qualitat i fort decorativisme, és atribuïble a Jaume Serra, el perfil pictòric del qual és conegut a partir de les taules del *Retaule de la Resurrecció* del Santo Sepulcro de Saragossa (Museo de Zaragoza).

Pere Serra (documentat a Barcelona, 1357-1405/1408)

Crucifixió de sant Pere

Cap a 1400

Tremp d'ou sobre fusta amb fons daurat amb pa d'or

141,8 x 122,5 x 10 cm amb annexos

Procedeix del retaule major de l'església de Sant Pere de Cubells (Lleida, la Noguera)

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, dació Gallardo, 2015

Coneixem bona part de la fesomia de l'antic retaule major de Sant Pere de Cubells, tot i que fou desmembrat arran de l'erecció d'un nou conjunt barroc i les seves parts constituents foren dispersades. Era un moble de tècnica mixta: el seu cos principal era conformat per un cicle pictòric dedicat a l'apòstol, que devia cloure amb la taula que ens ocupa, i s'articulava entorn de la talla del sant, atribuïda a Pere de Sant Joan (Museu Frederic Marès), un escultor oriünd de la Picardia (França). Al museu conservem un fragment de la predel·la, és a dir, de la part horitzontal inferior del retaule, que era dedicada als Goigs de la Mare de Déu.

Lluís Borrassà (actiu a Girona el 1380 i a Barcelona des de 1383; mort 1424/1425)

Compartiments de predel·la amb santa Caterina d'Alexandria i Jesucrist

Cap a 1411-1413

Tremp d'ou amb fons daurat amb pa d'or sobre fusta

86 x 89,5 x 8 cm

Procedeix, probablement, del retaule major de l'església de Sant Pere de Terrassa (Vallès Occidental, Barcelona)

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, dació Gallardo, 2015

Lluís Borrassà és un dels principals artistes del gòtic català. Membre d'una nissaga de pintors gironins, a la dècada de 1380 va establir taller a Barcelona i va aconseguir liderar el panorama pictòric del Principat. De la seva producció fecunda, s'ha conservat un gran nombre de treballs, si bé la seva presència al museu és testimonial. Per això l'ingrés d'aquesta bella taula de predel·la té una especial rellevància. La peça, com la seva bessona conservada als Harvard Art Museums, es considera part del retaule de Sant Pere de Terrassa, del qual perviuen tretze taules al Museu de Terrassa.

Pere Teixidor (documentat a Barcelona i Lleida, entre 1397 i 1446)

Carrers laterals d'un retaule de sant Andreu

Cap a 1430-1445

Tremp d'ou sobre fusta

153,2 x 61,7 x 12 cm amb annexos
(taula esquerra)

152,7 x 64,2 x 12 cm amb annexos
(taula dreta)

Procedència desconeguda

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya,
dació Gallardo, 2015

Les dues taules contenen sis episodis de la biografia de sant Andreu, és a dir, de la seva hagiografia. El cicle es clou, a continuació de la seva crucifixió, amb un miracle pòstum habitual: l'aparició de l'apòstol a un bisbe temptat pel dimoni que, tot i adoptar fesomia femenina, es reconeix per les urpes que li surten per sota el vestit. Dues taules conservades a l'estranger, una amb la imatge del sant titular i l'altra amb el Calvari, devien constituir el carrer principal del conjunt. Pere Teixidor va ser el principal pintor de Lleida del primer terç del segle xv, el màxim representant del primer gòtic internacional a ponent.

Bernat Martorell (Sant Celoni, cap a 1400 – Barcelona, 1452)

Santa Llúcia repartint almoïna

Cap a 1435

Pintura al tremp sobre fusta

117,5 x 80,5 x 13 cm

Procedència desconeguda

Dipòsit d'Antonio Gallardo Ballart, 2015

Aquesta taula, on es mostra santa Llúcia repartint els seus béns als necessitats (un ancià, un impedit...), es classifica dins la primera etapa artística de Bernat Martorell, un dels més grans pintors catalans de l'època medieval. Així, l'obra seria coetània de produccions tan cèlebres com el retaule de sant Jordi del Palau de la Generalitat. Exceptuant el Calvari, es coneixen totes les parts originals del retaule dedicat a la santa, amb taules conservades en col·leccions nacionals i estrangeres. Pertany al nostre museu una taula parella amb el Martiri de santa Llúcia.

Bernat Martorell (Sant Celoni, cap a 1400 – Barcelona, 1452)

Coronació de la Mare de Déu

Cap a 1445-1452

Tremp d'ou sobre fusta amb fons daurat amb pa d'or

90,6 x 60 x 6 cm amb annexos

Procedència desconeguda

Dipòsit d'Antonio Gallardo Ballart, 2015

A diferència del retaule comentat de santa Llúcia, aquesta taula sol ser interpretada com una producció de maduresa dins la trajectòria de Bernat Martorell. Es tracta del compartiment d'una predel·la d'un retaule ignot, de la qual es coneixen dos compartiments més, l'*Anunciació* i l'*Adoració dels pastors*, conservats al Musée des Beaux-Arts de Montréal i a una col·lecció particular, respectivament. La imatge és plena de lirisme: en un tron doble de llarga tradició pictòrica, Crist corona la seva mare al so dels instruments que toca el grup d'àngels que els envolten.

Nicolás Francés (actiu a Lleó, abans de 1434 – mort, 1468)

Miracle del mont Gargano

Cap a 1440-1450

Tremp d'ou sobre fusta amb fons daurat amb pa d'or

144 x 95 x 5,55 cm amb annexos

Procedeix de l'església de San Miguel de Villalpando (Zamora)

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació Gallardo, 2015

Atribuïda a Nicolás Francés, l'autor forà del cèlebre retaule major gòtic de la catedral de Lleó i una de les primeres espases de la pintura del segon terç del segle xv a Castella, la taula procedeix del *Retaule de sant Miquel* de Villalpando. S'hi representa el famós miracle de l'arcàngel en què el pastor Gargano rep l'impacte de la fletxa que havia disparat al brau escapat del seu ramat. D'aquest conjunt, desmembrat en l'actualitat, es coneixen altres taules disperses, entre les quals una conservada al Museu de Montserrat i l'altra al Cincinnati Museum of Art (Ohio).

Martín Bernat (documentat a Saragossa entre 1450 i 1505)

Sant Jaume el Major bateja el màgic Hermògenes

Cap a 1480-1490

Tremp d'ou i oli sobre fusta

157x69,5 cm

Procedeix, possiblement, de la col·legiata de Santa Maria del Pilar de Saragossa

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació Gallardo, 2015

La taula representa el moment en què sant Jaume el Major converteix Hermògenes. A la part esquerra hi ha un segon episodi, en el qual el sant llença al mar els llibres refusats pel màgic. Aquests fets deriven del *Liber Sancti Iacobi*, escrit a mitjan segle XII, que poc després donaria lloc al *Còdex Calixtinus*. L'obra, juntament amb altres dues pintures que es conserven al Museo del Prado, formava part d'un retaule i s'atribueix a Martín Bernat, pintor aragonès col·laborador de Bartolomé Bermejo.

Renaixement

L'última de les obres d'aquest conjunt, seguint un criteri cronològic i estilístic, pertany a l'època del Renaixement, a les primeres dècades del segle xv. Es tracta d'una taula que representa sant Tomàs apòstol, atribuïda a Pedro Romana, actiu a Andalusia.

Pedro Romana (documentat a Còrdova, entre 1488 i 1529)

Sant Tomàs apòstol

Cap a 1510-1520

Oli sobre fusta amb fons daurat amb pa d'or

67,5 x 45 cm

Procedència desconeguda

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya, donació Gallardo, 2015

Figura d'un sant imberbe i amb aparença juvenil que, per l'instrument del martiri, una llança, s'ha d'identificar amb l'apòstol sant Tomàs. Al fons de l'escena apareixen esgrafiats decorats amb elements grotescos, fruit del gust renaixentista d'inici del segle xvi. L'obra formaria part d'un apostolat, del qual es coneixen altres dos exemplars al Museu del Patriarca (València). La taula s'atribueix a Pedro Romana, pintor actiu a Còrdova, amb clars lligams estilístics amb la tradició flamenca, però que s'obre tímidament a les novetats del nord d'Itàlia.

DONACIÓ
ANTONIO GALLARDO BALLART

Noves obres mestres per al museu

Dates: Del 17 de març al 3 de juliol de 2016

**Organitza i
produeix:** Museu Nacional d'Art de Catalunya

Comissari: Jordi Camps, amb la col·laboració de Cèsar Favà,
Gemma Ylla-Català i Joan Yeguas

Lloc: Sala d'exposicions temporals 2

Preu: Entrada gratuïta

Catàleg: Edició en català i anglès i en castellà i anglès

**MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA**

Oficina de premsa

Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

  @MuseuNac_Cat

www.museunacional.cat